

POSUDEK

oponenta na dizertační práci Mgr. Ludmily Halajové „Autonomní zbraňové systémy v mezinárodním humanitárním právu“

Dizertační práce je zaměřena na zcela nové dosud neprobádané téma. Jedná se tudíž o jednu z aktuálních otázek mezinárodního humanitárního práva. Práce je členěna na úvod, šest částí a závěr, její celkový rozsah je 260 stran. V úvodu práce se uchazečka zabývá předmětem a cílem své práce a dále použitou metodologií. Cílem dizertační práce je dle uchazečky identifikovat všechny zásadní normy mezinárodního humanitárního práva, které mohou být pro případné použití autonomních zbraňových systémů relevantní a následně takto určené normy na systémy aplikovat. Autorka se ve své práci tudíž snaží hledat odpověď na otázku, zda vůbec a za jakých podmínek může být použití autonomních zbraňových systémů k provádění útoků na osoby přípustné z hlediska mezinárodního humanitárního práva (s. 2).

Z hlediska použitých metod je práce založena zejména na doktrinální právní analýze. Na základě detailní analýzy použitých pramenů práce identifikuje a popisuje pravidla relevantní pro zkoumaný problém a následně pravidla aplikuje na specifické otázky vývoje a použití autonomních zbraňových systémů, kriticky je analyzuje a vyvozuje příslušné závěry (s. 5). V dizertační práci autorka pracuje jak s primárními, tak i sekundárními prameny práva.

Pokud jde o jednotlivé části, uchazečka nejprve vymezuje pojmy týkající se autonomních zbraňových systémů (AWS). Konstatuje, že se práce věnuje těmto systémům ve kterých se projevují prvky autonomie systému, resp. jeho samostatného fungování a nezávislosti na lidském řízení a kontrole. Lze souhlasit s rozlišením autonomních a automatických systémů. Sama autorka uvádí, že z diskusí na mezinárodních fórech vyplývá, že s plně autonomními systémy se spíše nepočítá z praktických i politických důvodů. Do fungování zbraňových systémů bude vždy nějakým způsobem zapojen lidský faktor (s. 45). Jak by uchazečka hodnotila použití plně autonomních zbraňových systémů z hlediska mezinárodního práva? V práci se autorka snaží o to, aby právní analýza a závěry teoreticky postihly celou škálu AWS.

Následující části dizertační práce jsou zaměřeny na AWS a zakázané prostředky a následně zakázané způsoby vedení ozbrojených konfliktů. Pokud jde o prostředky vedení ozbrojeného konfliktu má autorka na mysli jakýkoli instrument použitý k provedení útoku během ozbrojeného konfliktu, který je schopen způsobit smrt nebo zranění jednotlivce či poškození nebo zničení objektu (s. 48). Následně uchazečka analyzuje v souvislosti s AWS jednak obecné zásady mezinárodního humanitárního práva v této oblasti. Jedná se o zásadu

zákazu nerozlišujících zbraní a zásadu zákazu zbraní způsobujících nadměrná zranění a zbytečné útrapy. Dále analyzuje normy v oblasti speciální úpravy zbraní hromadného ničení a zbraní konvenčních. V případě použití této speciální úpravy na AWS autorka správně konstatuje, že zatím nebyla přijata žádná zvláštní mezinárodní smlouva, která by přímo upravila AWS a která by zakázala nebo alespoň omezila jejich použití (s. 61). Uchazečka vyjadřuje názor, že AWS bude užitečné rozdělit na dva komponenty – samotnou municii (nálož) a platformu použitou k jejímu přemístění a vypuštění na místo určení. Prostředek používaný primárně k průzkumu a sběru informací nevyvolává podle autorky žádné kontroverze z hlediska ochrany lidských životů za ozbrojeného konfliktu (s. 62). Je však otázkou zda tyto případy použití AWS budou vždy v souladu s normami mezinárodního práva. Podle uchazečky z hlediska obecných zákazů mezinárodního humanitárního práva, tak bude pro posouzení legality AWS pravděpodobně relevantnější vlastnosti platformy než samotné nálože. Podle mého názoru je však z hlediska mezinárodního humanitárního práva důležité zkoumat i samotnou nálož, zda její použití bude v souladu s pravidly mezinárodního humanitárního práva. Nelze tyto dva komponenty od sebe oddělovat.

Následuje část dizertační práce posuzující AWS z hlediska posouzení AWS z hlediska zakázaných způsobů vedení ozbrojených konfliktů. Na str. 69 uchazečka uvádí, že zásada rozlišování se týká především rozlišování mezi civilisty a kombatanty a mezi civilními a vojenskými objekty. Uvádí dále, že v širším pojetí je ale v ozbrojeném konfliktu třeba rozlišovat mezi mnohem větším množstvím kategorií osob a objektů (s. 69). Autorka by měla vysvětlit o jaké další rozlišování jde.

V závěru kapitoly uchazečka uvádí, že je v ozbrojeném konfliktu nezbytné uvážení, aby byly do značné míry abstraktní a nepřesné definice řádně přeneseny do operační reality. Takového uvážení je, ale patrně dosud schopen pouze člověk a je otázkou, zda tomu bude někdy jinak (s. 132).

Z hlediska tématu dizertační práce je významná následující kapitola o právních rozborech nových druhů zbraní. Ve své podstatě zde autorka provádí analýzu čl. 36 Dodatkového protokolu I k Ženevským úmluvám o ochraně obětí ozbrojených konfliktů. Klade si v této souvislosti otázku zda čl. 36 je vyjádřením obyčejového pravidla. Uchazečka se kloní k názoru, že smluvní pravidlo obsažené v čl. 36 dalo vzniknout obyčejovému pravidlu. Podle názoru oponenta je takové tvrzení přinejmenším předčasné. Argumenty uváděné na str. 137-138 nelze považovat za dostačující důkaz existence obyčejové normy. Například důvody, že žádný stát během přípravné konference danou povinnost nerozporoval a naopak jí všechny státy podporovaly nelze považovat za důkaz. Důvody proč tak státy

nečinily mohly být zcela mimoprávní (např. státy by se vyjadřováním svého nesouhlasu mohly dostat do špatného světla z hlediska mezinárodního společenství). Rovněž praxe některých uváděných států (USA, Izrael nebo Indie) o provádění rozborů může být dána jinými důvody než tím, že by se jednalo o právně závazné pravidlo. Z hlediska obyčejové normy je vůbec otázkou jak početná skupina států v praxi takové rozborů provádí. Lze však souhlasit s tím, že čl. 36 představuje komplementární pravidlo jak uvádí uchazečka, které má zajistit a podpořit dodržování základních pravidel mezinárodního humanitárního práva.

Na druhé straně o užitečnosti a nutnosti příslušných rozborů, pokud jde o AWS nelze pochybovat. Sama autorka však uvádí, že států které mají zavedené rozborů a sdílejí je, je málo a jedná se o státy stejného politického bloku (s. 145). Z kontextu lze dospět o jaké státy se pravděpodobně jedná, přesto by bylo vhodné upřesnit. Uchazečka sama konstatuje, že rozbor AWS se spíše pohybuje v teorii a na papíře (s. 151). Důležitost těchto analýz lze spatřovat zejména z hlediska budoucího vývoje. Jak uvádí autorka postaví se tak základní mantinely pro vývoj a výrobu AWS a také aby nevznikal systém, který ve výsledku nebude mít šanci vyhovět normám mezinárodního humanitárního práva.

Velmi přínosná z hlediska tématu je i část věnovaná odpovědnosti. Uchazečka se v souvislosti s AWS zaměřuje jak na odpovědnost státu za mezinárodně protiprávní chování, tak i na otázky odpovědnosti za činnost nezakázanou mezinárodním právem. Největší pozornost věnuje otázkám individuální trestní odpovědnosti, což lze z hlediska tématu a jeho pojetí považovat za relevantní, vzhledem k tomu, že ve své práci uchazečka s plně autonomním zbraňovými systémy nepočítá. V souvislosti s trestní odpovědností jednotlivců si klade autorka klade otázku, že v případě pokud AWS zabije civilistu zda spáchal válečný zločin přímo lidský operátor, který AWS aktivoval (s. 171). Dále na téže stránce dále uchazečka uvádí příklad, kdy se AWS nezávisle rozhodne zaútočit na civilistu, modus přímého pachatelství selhává, jelikož není k dispozici lidský pachatel, který by býval jednoznačně zamýšlel použít AWS ke konkrétnímu útoku na civilisty. Je takový případ vůbec přijatelný z hlediska mezinárodního humanitárního práva, které je založeno na myšlence humanity, že by nikdo (lidský pachatel) nebyl odpovědný? Dále uchazečka uvádí, že válečný nexus bude splněn pokud programátor protiprávně přeprogramoval AWS buď přímo během probíhajícího ozbrojeného konfliktu anebo s vědomím, že bude AWS v dohledné době nasazen. Na str. 173 konstatuje autorka, že válečný nexus nebude dán v případě protiprávního jednání souvisejícího s vývojem a programováním AWS, k němuž dojde ještě před vznikem ozbrojeného konfliktu. V daném případě by se o protiprávní jednání mohlo jednat pouze v případě výslovného zákazu vývoje AWS. Zajímavá je úvaha autorky o tzv. nepřímém

pachatelství, kdy uvádí, že nepřímým pachatelem by nejspíše byl s největší pravděpodobností byl velící důstojník anebo programátor systému (s. 174). Jak však správně uvádí nástrojem je vždy jiná osoba. Přichází tak vůbec v úvahu, aby místo osoby byl oním nástrojem AWS? Poslední část dizertační práce zaměřená na vývoj na mezinárodní scéně tak logicky uzavírá danou problematiku. Mimo jiné je zde uvedeno deset zásad přijatých Skupinou vládních expertů pro AWS z roku 2019. Mimo jiné je zde uvedena zásada o odpovědnosti člověka za rozhodnutí o použití zbraňových systémů (s. 206). I když se nejedná o žádný právně závazný dokument, bylo by žádoucí, aby vývoj v dané oblasti šel touto cestou. Následuje závěr.

Pokud je o hodnocení, dá se konstatovat, že autorka zcela naplnila cíle své dizertační práce. Práce má logickou strukturu, autorka postupuje od vymezení základních pojmů, které se vztahují ke zvolenému tématu k otázkám konkrétním. Uchazečka prokazuje své schopnosti vědecké práce, kdy se jí daří provádět podrobnou analýzu norem mezinárodního humanitárního práva a snaží se je aplikovat na problematiku autonomních zbraňových systémů. Autorka si uvědomuje, že stávající literatura pracuje s daným tématem spíše v teoretické oblasti. Jedná se tudíž o téma, které by bylo do budoucnosti vhodné uchopit a právně regulovat ve speciální právní úpravě. Přijetí speciální úpravy však bude velmi obtížné. Je tudíž třeba spíše počítat s realizací stávajících právních norem mezinárodního humanitárního práva na zvolené téma.

Z formálního hlediska je práce napsána srozumitelným jazykem. Seznam použitých pramenů obsahuje příslušné primární i sekundární prameny, převážně cizojazyčné, ale cituje i české autory. O práci s literaturou svědčí i na 833 poznámek pod čarou.

Dizertační práce splňuje požadavky kladené na dizertační práce. Na základě výše uvedeného dle čl. 82 Pravidel pro organizaci studia na PF UK: **„Práci doporučuji k obhajobě před příslušnou komisí pro obhajobu dizertačních prací.“** Zároveň doporučuji, aby při ústní obhajobě uchazečka reagovala na otázky a připomínky obsažené v posudku. Po úspěšné obhajobě navrhuji udělení vědeckého titulu Ph.D.

V Praze dne 30. 9. 2022

doc. JUDr. Jan Ondřej, CSc., DSc.